

ขั้นตอนและแนวทางการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

คลินิกรีเวชและวางแผนครอบครัว

โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี

ขั้นตอนและแนวทางการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

นางสมจิตร ศรีสุวรรณ พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ
นางจิตติรัตน์ รอบจังหวัด พยาบาลวิชาชีพชำนาญการ
คลินิกรีเวชและวางแผนครอบครัว

มะเร็งปากมดลูก เป็นมะเร็งที่พบมากเป็นอันดับสองในสตรีไทยรองจากมะเร็งเต้านม โดยมีอุบัติการณ์ (age-standardized incidence rate; ASR) ประมาณ 18.1 รายต่อประชากรหญิง 100,000 คนต่อปี สาเหตุเกิดจากความผิดปกติของเซลล์ที่เกิดขึ้นบริเวณปากมดลูก ส่วนใหญ่เกิดจากการติดเชื้อไวรัสเอชพีวี (Human papilloma virus) ที่มีอยู่หลายสายพันธุ์แต่สายพันธุ์หลักๆที่ทำให้เกิดการติดเชื้อคือสายพันธุ์ 16 และ 18 โดยทั่วไปมักไม่พบอาการแสดงในระยะแรกๆที่เริ่มป่วย แต่จะมีอาการเมื่อเซลล์มะเร็งได้ลุกลามไปแล้ว การตรวจคัดกรองจึงเป็นสิ่งจำเป็น

แนวทางในการตรวจคัดกรองโรคมะเร็งปากมดลูก

ปี ค.ศ. 2002 American Cancer Society ได้จัดประชุมร่วมกับองค์กรต่าง ๆ ที่ดูแลด้านสุขภาพในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้แก่ American College of Obstetricians and Gynecologists, American Society of Colposcopy and Cervical Pathology (ASCCP), American Social Health Association เป็นต้น ได้ข้อสรุปดังนี้

1. ควรเริ่มการตรวจคัดกรองโรคมะเร็งปากมดลูก ในสตรีภายหลังเริ่มมีเพศสัมพันธ์ประมาณ 3 ปี หรือเมื่อมีอายุครบ 21 ปี
2. ระยะห่างของการตรวจคัดกรองโรคมะเร็งปากมดลูก ถ้าเป็นการตรวจด้วย conventional Pap smear ควรทำทุกปี แต่ถ้าตรวจด้วย liquid-based cytology ควรตรวจทุก 2 ปี
3. ถ้าผลการตรวจคัดกรองโรคมะเร็งปากมดลูก เป็นปกติติดต่อกัน 3 ครั้ง และสตรีนั้นไม่มีปัจจัยเสี่ยงอื่น ๆ ต่อการเกิดมะเร็งปากมดลูก เช่น ประวัติเคยได้รับ diethylstilbestrol (DES) ตั้งแต่อายุในครรภ์, มีการติดเชื้อ HIV หรือ มีภูมิคุ้มกันบกพร่อง จากการปลูกถ่ายอวัยวะ หรือได้รับยาเคมีบำบัด, สูบบุหรี่, มีคู่นอนหลายคน, มีเพศสัมพันธ์ตั้งแต่อายุยังน้อย เป็นต้น อาจจะเว้นระยะห่างของการตรวจคัดกรองโรคมะเร็งปากมดลูกเป็นทุก 2-3 ปี
4. ในผู้ป่วยที่ภูมิคุ้มกันต่ำ เช่น ได้รับการปลูกถ่ายอวัยวะ, รับประทานยาเคมีบำบัด, รับประทาน steroid อย่างต่อเนื่อง หรือติดเชื้อ HIV ควรได้รับการตรวจปีละ 2 ครั้งในปีแรก หลังจากนั้นปีละ 1 ครั้ง
5. ผู้ที่ได้รับการตัดมดลูกแล้วไม่จำเป็นต้องตรวจมะเร็งปากมดลูก ยกเว้นผู้ป่วยที่เคยได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น CIN 2/3 หรือ ผู้ป่วยที่เคยได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นมะเร็งปากมดลูก กรณีดังกล่าวยังได้รับการตรวจภายในอีกอย่างน้อย 10 ปี

วิธีการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

วิธีตรวจคัดกรอง	คำแนะนำ USPSTF	คำแนะนำ CTFPHC	คำแนะนำของ นักวิชาการไทย
1. Papanicolaou smear	- ควรทำทุก 1 ปี สำหรับ ทุกคนที่มีอายุ 18 ปี หรือ 21 ปี ขึ้นไป ถ้าผลปกติ ทุกปีจึงเริ่มเว้นช่วงห่าง เมื่ออายุ 30 ปีขึ้นไป หยุดทำเมื่ออายุ 70 ปี	- ควรทำทุก 1 ปี ในคนที่ไม่มีเพศสัมพันธ์ หรืออายุมากกว่า 18 ปี หลังจากปกติ 2 ครั้งติดต่อกันต่อไป ทำทุก 3 ปี จนถึงอายุ 69 ปี	- ควรทำทุก 1 ปี ในหญิงทุกคนที่ อายุ 35-55 ปี และแนะนำใน หญิงทุกคนที่เคย มีประวัติเคยมี เพศสัมพันธ์แล้ว ถ้าปกติติดต่อกัน 3 ปี ต่อไปทำทุก 3 ปี
2. Liquid-based cytology	- อาจทำหรืออาจไม่ทำ	- ไม่มีคำแนะนำ	- ไม่มีคำแนะนำ
3. HPV testing	- อาจทำหรืออาจไม่ทำ	- ไม่มีคำแนะนำ	- ไม่มีคำแนะนำ

ที่มา : การตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิ.ย.63 จาก

<https://www.chulacancer.net/patient-list-page.php?id=44>

สำหรับบริการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี มีการให้บริการใน 2 วิธี คือ

1. Pap smear
2. HPV DNA Test

ขั้นตอนการมารับบริการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ ศูนย์อนามัยที่ 5 ราชบุรี

กรณีที่ได้รับบริการต้องการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก

1. ชักประวัติผู้รับบริการในหัวข้อแบบฟอร์ม Cytologic Report (F – LAB – 01.067)

- ท้ายอยู่ เน้นที่อยู่ให้ถูกต้องและเบอร์โทรศัพท์ที่เป็นปัจจุบัน เพื่อแจ้งผลการตรวจกลับไปยัง

ผู้รับบริการ

- การตรวจ pap smear ครั้งสุดท้ายแต่ต้องไม่เกิน 5 ปี ผลการตรวจปกติหรือไม่

- ชักประวัติการตั้งครรภ์ เพื่อดูว่าเคยตั้งครรภ์มาหรือไม่ ตั้งครรภ์ครบกำหนดมาแล้วกี่ครั้ง

มีประวัติการคลอดก่อนกำหนดหรือไม่ เคยมีการแท้งกี่ครั้ง ปัจจุบันมีจำนวนบุตรที่มีชีวิตเหลืออยู่กี่คน การตั้งครรภ์ครั้งสุดท้ายสิ้นสุดนานเท่าใดแล้ว และประวัติของประจำเดือน โดยถามวันแรกของการมีประจำเดือนครั้งสุดท้ายเพื่อดูว่าผู้รับบริการมีความผิดปกติอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่ กรอกข้อมูลในใบตรวจ pap smear และแบบฟอร์ม Cytologic Report (F – LAB – 01.067)

- เขียนชื่อ – สกุล เลขที่ภายนอก วัน เดือน ปี ด้วยดินสอลงในแผ่นสไลด์ด้านที่เป็นผ้าขุ่น

2. ให้ผู้รับการตรวจเข้าห้องน้ำถ่ายปัสสาวะให้เรียบร้อย แล้วเข้าห้องตรวจทำการเปลี่ยนผ้าถุงและถอดกางเกงขึ้นในออก

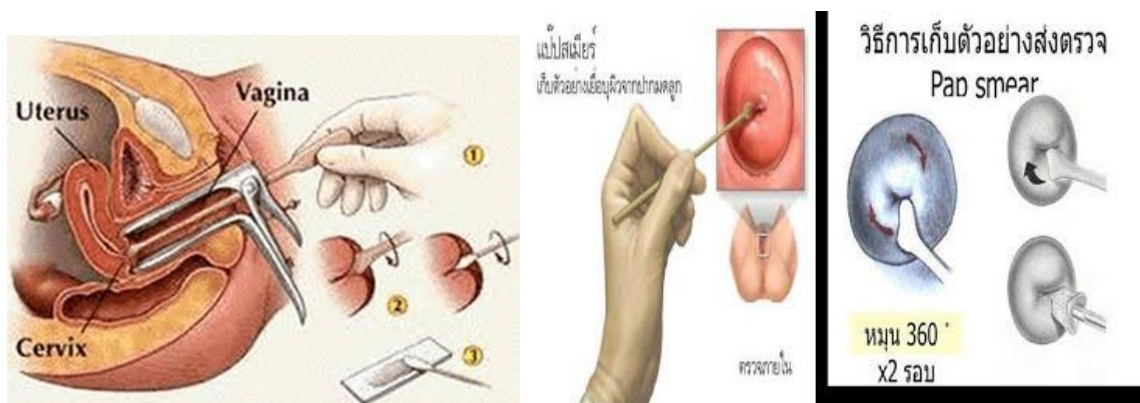
3. เจ้าหน้าที่นำผู้ป่วยขึ้นเตียงตรวจ โดยให้ผู้ป่วยเอนตัวลงนอน แล้วนำขาทั้ง 2 ข้างขึ้นบนขาหยั่ง โดยขาทั้ง 2 ข้างจะกางออก แล้วทำการเปิดผ้าถุงผู้ตรวจให้เหมาะกับการตรวจ

4. ผู้ตรวจจะต้องสวมถุงมือปราศจากเชื้อ ทำความสะอาดบริเวณอวัยวะเพศและต้นขาทั้ง 2 ข้าง ด้วยน้ำยาฆ่าเชื้อและดูบริเวณรอบๆ รูทวารหนัก และทวารเบา ตรวจบริเวณขาหนีบว่ามีแผล หรือ ต่อมฝีหนองโตหรือไม่ สังเกตสิ่งคัดหลั่งที่ออกมาข้างนอก มีลักษณะ สี ที่ผิดปกติหรือไม่

5. Speculum Examination

ต้องเลือกขนาดSpeculumได้เหมาะสมกับช่องคลอดของผู้รับการตรวจ

- บอกผู้รับการตรวจให้ทราบว่า จะสอดเครื่องมือเข้าไปในช่องคลอด
- มือซ้ายโดยคว่ำมือให้ฝ่ามือหันเข้าหาช่องคลอด แล้วใช้นิ้วหัวแม่มือและนิ้วชี้แยก Labia minora ออกจากกันโดยให้ค้อนมาทางด้านหลัง เพื่อไม่ให้ไปถูก Clitoris ใช้มือขวาจับและสอด Speculum เข้าช่องคลอดในแนวเอียงประมาณ 40-45 องศา โดยให้ปลายSpeculum ปิด
- เมื่อสอด Speculum เข้าไปครึ่งหนึ่ง ให้หมุน Speculum มาอยู่ในแนวขวาง พร้อมกับค่อยๆ สอด Speculum เข้าไปในช่องคลอดจนเครื่องมือผ่านเข้าไปได้เต็มที่
- ใช้นิ้วหัวแม่มือขวากดก้าน Speculum ด้านหน้าให้ปลายถ่างออก จนกระทั่งเห็นปากมดลูกชัดเจน
- ใช้มือซ้ายหมุนหมุนเครื่องมือให้ปลาย Speculum ถ่างไว้ตามต้องการ
- ถ่างปลาย Speculum ออกจนมองเห็นปากมดลูก แล้วดัน Speculum เข้าไปให้ปลายอยู่ใน Anterior และ Posterior Fornix
- ดูผนังช่องคลอด ความหนาบาง ดูรอยย่น สี แผล หรือก้อนเนื้อที่ผิดปกติ
- ดูปากมดลูกว่ามีขนาด สี Discharge แผล หรือ ก้อนเนื้อผิดปกติหรือไม่
- ดู Discharge ในช่องคลอดว่ามีลักษณะผิดปกติหรือไม่
- ใช้ Ayres' Spatula ด้านปลายมน โดยใช้ด้านที่ยาวกว่าสอดเข้าไป ในรูปากมดลูก แล้วครูดเบาๆ ไปรอบๆ รูปากมดลูก ให้ครบ 360 องศา นำมาป้ายบนสไลด์ทันที โดยป้ายไปทางเดียวหนึ่งครั้ง (ภาพที่ 1)

ภาพที่1 แสดง วิธีการเก็บตัวอย่างส่งตรวจ

- การถอด Speculum คลายหมดเครื่องมือ เพื่อให้ปลาย Speculum หุบลงได้ ถอด Speculum ออกให้แนวขวาง โดยใช้นิ้วหัวแม่มือขวา กดด้าน Speculum ด้านหน้า เพื่อให้ปลาย Speculum ถ่างออกเล็กน้อย ไม่ให้หนีบผนังช่องคลอด ในขณะที่ถอด Speculum ให้ดูผนังช่องคลอดด้านหน้า และด้านหลังว่ามีแผลหรือสิ่งผิดปกติ หรือไม่ หุบปลาย Speculum สนิทก่อนดึงพ้นปากช่องคลอด

6. บันทึกการตรวจภายในและตรวจ pap smear ใน OPD card ใบแบบฟอร์ม Cytologic Report (F – LAB – 01.067) โดยลงชื่อคนตรวจ pap smear และชนิดของ specimen โดย

- ถ้าป้ายเยื่อเมือกบริเวณ cervix ให้ใส่เครื่องหมาย ☐ ช่อง cervix และ
- ถ้าป้ายเยื่อเมือกบริเวณ Endocervix ให้ใส่เครื่องหมาย ☐ ช่อง Endocervix
- ถ้าป้ายเยื่อเมือกบริเวณ Vagina (ในกรณีหาคervix ไม่พบ) ให้ใส่เครื่องหมาย ☐ ช่อง Vagina
- ในกรณีที่ตัดมดลูกให้ป้ายเยื่อเมือกบริเวณ stump ให้ใส่เครื่องหมาย ☐ ช่องอื่นๆ และเขียน stump
- บันทึกการตรวจและสิ่งที่ตรวจพบในแฟ้มประวัติและแบบฟอร์ม F-LAB- 01.067 หลังเสร็จสิ้นการตรวจ เจ้าหน้าที่ประจำคลินิกนรีเวชพิมพ์รายการตรวจลงในคอมพิวเตอร์ พิมพ์ใบส่งยา เซ็นต์ชื่อกำกับ ให้ผู้รับบริการนำไปชำระที่ห้องชำระเงิน

7. นัดหมายผู้รับบริการฟังผลการตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูกระยะก่อนเป็นมะเร็ง ประมาณ 4 สัปดาห์ หลังตรวจทางไปรษณีย์ และนัดตรวจปีละ 1 ครั้ง ในรายที่ผิดปกติแจ้งผลทางโทรศัพท์ ให้มาพบแพทย์ เพื่อให้คำแนะนำ รักษา และนัดหมายการ Follow up ตามความเห็นแพทย์

8. ลงบันทึกการตรวจตามเลขที่ที่กำหนดในสมุดทะเบียนผู้รับบริการตรวจ Pap smear และผลการตรวจตรวจสอบชื่อ – สกุล ของผู้รับบริการ ชื่อในแผ่นสไลด์ และในแบบฟอร์ม Cytologic Report (F-LAB- 01.067) ให้ตรงกัน และนำส่งห้องเวชศาสตร์ชั้นสูตร

9. การลงผลตรวจ pap smear

- เมื่อได้รับผลการตรวจ pap smear จากห้องLab ให้ลงผลในสมุดทะเบียน และดำเนินการเก็บใบแจ้งผลการตรวจ pap smear ในแฟ้มเก็บไว้ที่ห้องเบอร์ 6/4

10. การแจ้งผลให้กับผู้รับบริการ แจ้งผลการตรวจให้กับผู้รับบริการทุกราย โดย

- กรณีผล Pap smear ปกติ แจ้งผลโดยการส่งจดหมายไปตามที่อยู่ของผู้รับบริการให้ไว้
- ถ้าผล Pap Smear พบมีการอักเสบหรือการติดเชื้อต่างๆ นำผลในแบบฟอร์ม F-LAB-01.067 ลงผลในสมุดทะเบียนผู้รับบริการตรวจ Pap smear และผลการตรวจ เจ้าหน้าที่ประจำคลินิกนรีเวชเขียนจดหมายแจ้งผลการตรวจ Pap smear ให้กลับมารักษา และนัดหมายการ Follow up ตามความเห็นแพทย์ในบัตรนัด

- กรณีผล Pap smear พบว่าเซลล์มีการเปลี่ยนแปลงผิดปกติ เจ้าหน้าที่ประจำคลินิกนรีเวช
ลงผลในสมุดทะเบียนผู้รับบริการตรวจ Pap smear และผลการตรวจ และโทรศัพท์แจ้งให้
ผู้รับบริการมาพบแพทย์ เพื่อทำการรักษา และส่งต่อไปยังสถานบริการที่มีศักยภาพสูงกว่า

เอกสารอ้างอิง

1. การตรวจคัดกรองมะเร็งปากมดลูก สืบค้นเมื่อวันที่ 11มิ.ย.63 จาก
<https://www.chulacancer.net/patient-list-page.php?id=44>
2. แนวทางการตรวจคัดกรองวินิจฉัยและรักษาโรคมะเร็งปากมดลูก สถาบันมะเร็งแห่งชาติ
สืบค้นเมื่อวันที่ 11 มิ.ย.63 จาก www.nci.go.th